P. Voorhoeve

Korte mededelingen

Een Maleis handschrift uit ca. 1600; Perzische invloed op het Maleis; Werk van Sjamsuddin van Pasai; De Stichting De Goeje; Foto-verzameling; Oude afleveringen der Bijdragen

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 108 (1952), no: 1, Leiden, 92-93

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

geven van de stijl, waarin *Van der Tuuk's* zegslieden ze voor hem opgeschreven hebben. Daarbij moet men wel bedenken, dat deze schrijvers voor een zeer ongewone taak gesteld werden, n.l. verhalen, die ze gewend waren mondeling voor te dragen in voortdurende wisselwerking met het luisterende publiek, aan één stuk door op onwennige vellen europees papier neer te schrijven. Veel Batakse vertellers kunnen in het geheel niet buiten een tegenspeler, die hen nu en dan met een „ia”, een „zo is het”, een „en toen?” onderbreekt. Als men zulk een voordracht mechanisch vastlegt blijken er heel wat meer literaire oneffenheden in te zijn dan in de teksten van *Van der Tuuk*. Toch staan deze van alles wat tot dusver op schrift is gebracht stellig het dichtst bij de mondelinge voordracht. *Braasem* is er m.i. in geslaagd, een vrijwel letterlijke maar toch goed leesbare vertaling te geven.

Het is misschien uit *Braasem's* voornamelijk literaire interesse te verklaren, dat men in zijn toelichting vrijwel niets vindt over de betekenis van de verhalen voor de Batakse hoorders. Het komt mij voor dat die bij de drie vertaalde verhalen zeer verschillend is. In het eerste, Nan Djomba Ilik, zijn wel een paar bekende sprookjes-motieven verwerkt, maar als geheel is het een mythisch verhaal over een cultuur-heroïne (sit venia verbo), geboren in de gedaante van een hagedis, later gehuwd in een bloedschennige echt, die aan mensen en geesten het fijne vlechtwerk heeft geleerd, waaraan nu nog in sommige streken haar naam verbonden is. In twee niet door hem genoemde publicaties (*H. H. Bartlett* in *Papers Mich. Acad.* XIV p. 18 evv. en *J. M. Honds* in *Cultureel Indië* VI p. 178 evv.) had schr. althans iets kunnen vinden tot beter begrip van deze overigens nog vrij duistere geschiedenis.

Het tweede verhaal is inderdaad zuiver en alleen literatuur, het wijdverbreide sprookje van de broers op zoek naar de wondervogel, ook in het Maleis en Atjehs als hikajat voorkomend. Het is bij de Bataks zeer bekend (zie mijn Overzicht no. 154), maar dat het geen vaste plaats in de Batakse mythologie heeft gekregen blijkt al uit de telkens weer andere namen die de personen in de verschillende versies dragen. In de hier vertaalde redactie wijzen de vogel garuda en de sumur's (d.i. waterputten, niet bronnen zoals *Braasem* met een germanisme zegt) er al op, dat we hier een specimen van kustliteratuur voor ons hebben.

Anders staat het met het derde verhaal, eveneens een bekend sprookje (over de tocht naar de onderwereld om een verloren voorwerp terug te halen), maar bij de Bataks geheel in eigen cultuur opgenomen als een stamlegende. De literatuur, waarin dit te vinden is, noemt *Braasem* wel (*Waldemar Hoetagoeloeng*, Poestaha taringot toe tarombo ni bangso Batak en *Hasan St. Pane Paroehoem Pane*, Korte legende), maar hij heeft ze niet verwerkt. *Waldemar's* Tarombo had ook wel een vermelding verdiend bij de nieuwe Batakse literatuur, waarvan het zeker het meest waardevolle voortbrengsel is. Verschillende marga's betwisten elkaar de eer, van de held van het verhaal, si Sangmaima, af te stammen; volgens *Waldemar* is het Sipahutar, volgens *Hasan St. Pane* is het Lubis, beide behorende tot de Borbor-marga's; bij *Van der Tuuk* is het de marga Baho, die tot de Sumba-groep behoort! Ook dit verhaal schijnt pas voor *Van der Tuuk* op schrift gesteld te zijn; dat de pustaha, waarin het geschreven staat, „er nogal echt uitziet” zou ik thans niet meer wilen beamen. Ook het feit, dat ze enkele primitieve tekeningen bevat die het verhaal illustreren, wijst er m.i. op, dat deze pustaha voor *Van der Tuuk* is gemaakt. Een pustaha in de India Office Library, die een episode uit dit verhaal bevat, lijkt mij, hoewel ze uit de tijd vóór *Van der Tuuk* dateert, als specimen van Bataks schrift voor een vreemdeling geschreven. De wonderverhalen, die men volgens *Busket Huet* (*Het Land van Rembrand I* (1882) p. 35) bij het bladeren in Batakse toverboeken zou tegenkomen, behoren op een paar zeldzame uitzonderingen na tot het rijk der legende. Al die uitzonderingen zijn oorsprongsverhalen, waaronder inderdaad enkele stamlegenden, bijv. de door *J. H. Neumann* uitgegeven *Pustaka Ginting*.

Dit soort „genealogische” literatuur geniet ook thans nog in sommige Batakse kringen grote belangstelling. Belangrijker dan uit mijn „Overzicht” blijkt, zijn ook de sagen, aan bepaalde heilige plaatsen verbonden. Men vindt er verscheidene (in Nederlandse weergave van meest in ambtelijk Maleis gestelde inhoudsopgaven) in „Steenplastiek in Simaloengoen” door *G. L. Tichelman* en schr. dezes.

In het Nederlands van onze auteur zijn, vooral in de inleiding, hier en daar stijl-bloempjes te plukken (bronnen... die wij als ruggegraat... beschouwd zouden willen zien, p. 12; een kleine aanval van haarpijn op p. 37 r. 11; geknedene(!), p. 97; meer wensen dan men toekomt, p. 126). Drukfouten zijn zeldzaam (p. 71 laatste regel bindan l. binoban; p. 85 r. 2 tondi l. tendi (deze spreuk is Karo-Bataks, zodat de op p. 15 gegeven uitspraakregels hiervoor niet opgaan); p. 142 r. 9 andere tijd l. oude tijd. Het volgens schr. (p. 47) „toch al niet overduidelijke”, in werkelijkheid echter uiterst eenvoudige en meestal gemakkelijk leesbare Batakse schrift levert toch blijkbaar altijd nog mogelijkheden tot vergissing, als p. 116 een hert halen (mangalap) in plaats van slachten (mangalapa); p. 147 e.e. nantuë lees nantauë (Mentaweis pijlgif); p. 194 r. 19 drie (tolu) lees overwonnen (talû); p. 203 r. 3 aung l. ung; p. 275 noot 184 matai lees matau = Mal. betawi evenals Bataks djau = Mal. djawi; djudi telkens voor het Toba-Bat. djudji (in Angkola ook wel djudi).

Voor wie de Batakse taal wil leren is dit boek niet alleen een kostbaar bezit door zijn schat van literatuuropgaven, maar hij kan het ook met profijt als spiekvertaling gebruiken. Ten behoeve van deze categorie van lezers laat ik hier nog enkele emendaties volgen. Regel 3 en 4 van het als motto op p. 9 geciteerde versje betekenen: Moge deze uw heilwens zegen schenken aan hen, die wij hier brengen (de bedoeling hiervan zal uit de oorspronkelijke samenhang moeten blijken). Laho do ho djuma madjudi (p. 67) moet zijn: djumama djudi (de dobbelstenen hanteren); de vertaling: „je ging slechts aan het dobbelen” doet vrezen, dat schr. aan het Mal. tjuma gedacht heeft. In het volgende versje: bulung ni torop: bladeren van de torop-boom (Mal. terap), niet: blâren in menigte. Oorsprong van Ieder (p. 135) is wschl. de vertaling van Mula Sagala, waarin echter Sagala niet Ieder betekent maar de naam van een marga is. „Als je maar niet vertelt, dat ik er iets van af weet” (p. 144) moet zijn: „zoo gij het niet gezegd hadt, zoude het dan geweten zijn?” (v.d.T. Tob. Spr. p. 305); hetzelfde adóng is ook op p. 161 r. 9 v.o. verkeerd vertaald. Op p. 162 e.e. is marhusari (peinzen, nadenken) ten onrechte vertaald door: tobben. „Die de moed hadden met hem mee te gaan” (p. 183) lees: die lopen konden (d.w.z. die niet te jong of ziek waren). Op p. 186 r. 13 staat radja, lees: namora; r. 14 Uw andere dochter, lees: Uw dochter. Schr. heeft niet begrepen, dat namora in de teksten van *Van der Tuuk* meestal één bepaalde persoon aanduidt, de vertegenwoordiger van de boru-marga in een dorp; hij vertaalt het gewoonlijk door een meervoud en heeft deze plaats, waar het duidelijk enkelvoud is, willekeurig veranderd, evenals *Warneck* in zijn inhoudsopgave van dit verhaal. „Kom, laat ons dobbelen” (p. 193 r. 4 v.o.) lees: „Deze worp geldt” (een vaste term, iets als „ready” bij het tennissen).

In de bibliografie zijn in groep 3 (oorspronkelijk Batakse literatuur) enkele werkjes terecht gekomen die onder 4 behoren (b.v. *Sergius Hutagalung's* bewerking van *Joseph Bédier's* Roman de Tristan et Iseut). Een groot gedeelte van groep 4 hadden we graag gemist, waarvoor we dan groep 5 nog wat vollediger hadden willen zien (b.v. *Tichelman's* Djonaha-verhalen in de Indische Gids (1937), de dissertatie van *W. Münsterberger* over Indonesische scheppingsverhalen). Naar aanleiding van schr's verwijzing naar mijn mededeling over de uittreksels uit de Leidse handschriften moet ik opmerken, dat deze uittreksels in de oorlog verloren zijn gegaan. Er is dus nog weer opnieuw vrijwel alles te doen aan deze belangrijke collectie.

Tenslotte nog een paar opmerkingen bij de aantekeningen, die schr. uiteraard